

na poudarjenih dobah taktov. Ker je problem leksikografiranja melodij za primerjalni študij silno važen, obenem pa prav toliko težaven in zato v mednarodnem merilu še ne enotno rešen, naj mi bo na podlagi izkušenj v Glasbeno-narodopisnem inštitutu v Ljubljani, ki je ta problem rešil po svoje (in zdi se mi, bolje od pravkar omenjenega) dovoljeno nekaj kratkih pripomb o avstrijskem sistemu. Če naj štirištevilska karakteristika reprezentira ogrodje melodične linije prve faze, ne bi smelo biti za oznako vseeno, ali nastopa n. pr. peta stopnja v melodiji kot kvinta nad osnovnim tonom ali kot kvarta pod njim. Avstrijski sistem presenetljivo tega ne loči; zanj je 7 splošno vodilni ton ne glede na njegovo relativno lego, osnovni ton v zgornji oktavi je zanj prav tako označen z 1 in ne z 8. Dalje v tem sistemu nista upoštevani niti metrično-ritmična struktura, niti harmonska struktura pesmi, ki se zdi prav pri melodijah alpskega področja zelo izrazita. Končno bi se zdela oznaka melodične arhitektonske oblike (n. pr. ABB, AABC) najmanj prav toliko važna kot obseg melodije. — Raimund Zoder je prispeval »Male donoske k proučevanju ljudske glasbe«, ki se nanašajo predvsem na ples (Der Butschar, Furlana, Das preussische Exerzitium) in na pesem (Schewe-Jodler). — Hans Com m e n d a obravnava pod naslovom »Postiljon in njegov rog« staro avstrijsko odredbo iz leta 1844 o trobljenju poštnih signalov in navaja primere ljudskih pesmi, ki so prevzele melodijo teh signalov.

S prispevki novega gradiva pesmi sodelujejo v zborniku: rajni Karl Liebleitner (pesmi iz Vorarlberga), Karl M. Klier (zapisi tečajnikov v letu 1957), Josef Bitsche (pripovedne pesmi iz Bregenzerwald), Margarete Bischoff (pesmi v ljudski igri o sv. Katarini na bavarsko-tirolski meji) in drugi. Za nas posebno zanimiv je obširen članek Jakob Dobrovich a »O novoletnih običajih in pesmih pri gradiščanskih Hrvatih« z zapisi melodij in hrvaškimi teksti pesmi, ki so jim dodani nemški prevodi. — Zapise plesnih melodij iz Ultentala v Južni Tirolski objavlja R. Corazza. Uvodni članek dr. Karla Liebleitnerja je posvečen ob 100-letnici rojstva spominu njegovega očeta, ki je bil med najbolj neutrudnimi zapisovalci ljudske pesmi (4482 zapisov, od tega polovica iz Koroške).

Med stalnimi letnimi poročili pokrajinskih odborov oziroma arhivov je posebno zanimivo poročilo prof. Klierja o nalogah in dvoletnem delu centralnega arhiva na Dunaju, ki je bil ustanovljen leta 1955. Med bodoče naloge te ustanove se zdi, da bo spadala tudi sistematična klasifikacija pesmi po tekstni strani. Pomanjkanje take klasifikacije je občutno že iz zgoraj omenjenih prispevkov novega gradiva, v katerih se vsak avtor trudi podati bolj ali manj izčrpen pregled variant iste pesmi v drugih zbirkah. — Maria Kundegrabner nadaljuje bibliografijo avstrijskih del s področja ljudske pesmi in plesa, objavljenih v letu 1957; prof. Leopold Schmid pa podaja bibliografski pregled takih del iz povojnih let v državah naslednicah bivše Avstro-Ogrske in se pri tem omejuje na dela, ki so zastopana v knjižnici Etnografskega muzeja na Dunaju. Seveda avtor sam naglaša, da je pregled zelo nepopoln (Slovenija n. pr. v njem obsega 6 števil) in zato prosi vse ustanove za zamensko takih del z Etnografskim muzejem na Dunaju, ker Oester. Volksliedwerk nima še svoje centralne knjižnice. — Zbornik zaključuje poleg osmrtnice recenzije novih avstrijskih in nemških del.

Valens Vodusek

Ehe sie verklingen ... Alte deutsche Volksweisen vom Böhmerwald bis zu Wolga. Gesammelt, herausgegeben und eingeleitet von **Johannes Künzig.** Verlag Herder Freiburg 1958, str. 80 + 24 celostranskih slikovnih prilog + 4 gramofonske plošče.

Vsak, ki je kdaj bolj natanko prisluhnil petju ljudskih pesmi, je moral spoznati, da je zapis melodije z našo notno pisavo vsaj tako daleč od objektivne resničnosti, kakor je zapis besedila od živega govora. Čeprav so se

zapisovalci še tako trudili in z dodatnimi znaki poskušali zapis približati izvirniku, vselej je še kaj ostalo, kar se ne dá zapisati ali opisati. Težko pa je bilo tudi preverjanje zapisov, zlasti če pevcu ni bilo pri roki. Sele moderne aparature za zvočno snemanje so omogočile nastanek zbirk ljudskih pesmi, ki niso samo bolj ali manj natančen odsev ljudskega muziciranja, ampak njegova živa podoba. Seveda se notnih zapisov v študijske namene kljub temu ne moremo povsem izogniti, le da je zapis po posnetku neprimerno bolj zanesljiv kot pa neposreden zapis po petju, ker omogoča večkratno poslušanje istega primera in nenehno primerjanje zapisa z izvirnikom. Spoznanje, da more samo zvočni posnetek posredovati resničen prikaz ljudskih napevov, je rodilo zamisel, naj bi tiskane izdaje pesmi vsaj deloma nadomestili z gramofonskimi ploščami.

Tako nekako razlaga prof. Künzig v predgovoru svoje knjige nastanek zbirke, ki je pred kratkim izšla. Kolikor mi je znano, je to prvi tak primer med Nemci, za nas pa ni več novost, odkar je leta 1956 izdal prerano umrli prof. N. Karabajčić pet plošč istrskih napevov kot prilogo svojim zapisom, objavljenim v posebni knjižici. Vendar je Künzigeva zbirka priročnejša od Karabajčeve: plošče malega formata (mikrorez!) so z ovitkom privezane k trdim platnicam knjige, ki vsebuje besedila pesmi in pojasnila.

Knjižni del Künzigeve zbirke se začne s seznamom pesmi po posameznih ploščah (str. 6. sl). Iz njega izvemo, da vsebuje 1. plošča ljubezenske in družabne pesmi, 2. duhovne (božične, pasijon in legende), 3. pripovedne, 4. jodlarje, šaljive in plesne. Vsakemu naslovu je pripisano okrožje, od koder je pevec oziroma godec doma. Kakor priča že podnaslov knjige, obsega zbirka primere iz nekdanjih nemških jezikovnih otokov na Balkanu, v srednji Evropi in v Rusiji. Vsakemu posebej je odmerjeno posebno poglavje, ki naj poslušalecu plošč približa okolje, v katerem so napevi živeli, preden je vojna pregnala njih nosilce v prvotno domovino. Posnetki so vsi iz zadnjih let, odkar deluje v Freibrgu i/Br. Zentralinstitut für ostdeutsche Volkskunde pod vodstvom prof. Künziga.

Uvodoma se avtor z nekaj stavki dotakne položaja nemške ljudske pesmi v sedanjem času. Ugotavlja, da z naraščajočo tehnizacijo ter zaradi sle po novotarijah, sodobne ilhte in beganja izginjajo zadnje oaze občestvenosti, ki je omogočala neoviran razvoj ljudske kulture. Nemajhen delež pri propadanju ljudskega petja da imo radio: pevci priznavajo, da je v tistih družinah, kjer poslušajo radijske oddaje, petje utihnilo. — Mimogrede naj omenim, da pri nas radio nima povsem takega učinka: vneti pevci kljub radiu ne opuščajo svojih pesmi, pač pa večajo svoj repertoar z napevi, ki jih posreduje zvočnik; posledica bo kajpak izenačenje folklornih območij. — Če želimo kljub vsemu ohraniti stik širokega občinstva z vrednotami rodnega izročila — avtor misli, da je tudi to ena od nalog narodopisja — potem moramo uporabiti edino sredstvo, s katerim se dá posredovati pristna ljudska pesem, namreč zvočni posnetek. Ne učena razprava ne pesmarica ali narodopisna zbirka niti umetnost šolanega peveca ali ubranega zbora ne morejo v človeku vzbuditi tako močnega doživetja ljudske pesmi, kakor zmore to dober posnetek. Nemara se je prof. Künzig tudi iz tega razloga odločil izdati zbirko na ploščah in ne v notnih zapisih. Izbiro primerov pa mu je narekovalo spoznanje, da se je zaradi posebnih razmer staro izročilo boljše ohranilo v odročnih jezikovnih otokih kakor v matični deželi.

Bivša nemška naselja v Češkem lesu so zastopana s štirimi plesnimi napevi (4. plošča), najbrž zato, ker godčevske skupine s tega področja tudi v izpremenjenih okoliščinah niso izgubile slovesa. Pred vojno so godci igrali na pihala, v rabi pa je bil tudi domač trio dude-gosli-klarinet. Eden njihovih znanih plesov se je imenoval »roja« (raj!). Glede pevske tradicije omenja avtor, da so na plesišču ali v družbi fantje tekmovali z dekleti v improviziranju šaljivih »schnadahüpfel«, podobno kot pojo naši Gorenjci štirivrstičnice v štajerišu. Na slovenske razmere spominja tudi navada, da so romarje

na bližnja in daljna božja pota spremljali ugledni pevci, ki so imeli približno tako vlogo kakor naši romarski vojvode.

Posebnost jihlavskega območja na Češkem (Jihlava-Iglau) so bili godalni kvarteti domačih godcev, ki so si instrumente naredili sami. Zato so razen ene duhovne pesmi (2. plošča) sprejeti v zbirko iz teh krajev samo plesni napevi (4. plošča). Med običaji velja omeniti »šranganje« nevestine bale in povasno petje fantovske družine, ker spominja na slovensko.

K tako imenovanim Podonavskim Svabom spadajo prebivalci dveh velikih ravninskih vasi v zahodni okolici Budimpešte, območja »Švabske Turčije« (= Baranja), Banata in Bačke ter sathmarskega okrožja, ki leži pod Karpati ob zgornjem toku Tise. Pri opisovanju običajev v zvezi s petjem in plesom navaja avtor kot posebnost, da se repertoar pevcev enake starosti in iz iste vasi lahko znatno razlikuje, če je kdo bolj veseljaške narave in rad poje v družbi ali pa če je petje stvar družinske tradicije. Tudi pri nas na Slovenskem smo opazili isto: o repertoarju pevcu odloča v veliki meri njegov temperament, značaj in pa razmerje domače družine do petja. Folkloro Podonavskih Svabov zastopajo v zbirki ljubezenske, družabne, božične, pripovedne in šaljive pesmi, tako, da je to območje po številu posnetkov najmočnejše.

Za območje Deutsch-Mokra pod Karpati na Slovaškem je bilo najbolj značilno planšarstvo. Ob zaključku paše je bila v navadi posebna svečanost s plesom (prim. bohinjski »kravji bal«). Fantje iz teh krajev so znali odlično jodlati in so jodlanje uporabljali pri drvarjenju namesto običajnih signalnih klincev, kakršne poznajo n. pr. tudi naši Savinjčani iz zgornje doline. Eden takih jodlarjev je z dvema drugima primeroma posnet na 4. plošči.

Jezikovni otok v dolini reke Poprád pod Visokimi Tatrami se je imenoval Zirps in je bil znan po rudarstvu. Avtor trdi, da so na tamkajšnje božične igre zelo vplivali slovaški običaji, medtem ko se je v pesmih ohranilo še marsikaj avtohotnega. V zbirko je sprejeta ena božična pesem (2. plošča).

Tudi Kočevsko je zastopano z eno samo pesmijo, posnetkom znane balade »Die Meererin«, ki jo je v zvezi s slovensko »Lepo Vido« obdelal Fr. Marolt v študiji »Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi« (Kočevski zbornik 1939). V opisu dežele in običajev je avtor bolj redkobeseden kot sicer, poudarja predvsem starinski značaj kočevske govornice in omenja kresni običaj metanja gorečih ploščic, ki ga poznamo tudi pri nas na Koroškem in deloma v zgornji soški in savski dolini (šibe-šajbe).

Sedmograško, ki je eden najstarejših nemških jezikovnih otokov in se po pripovedovanju avtorja odlikuje po lepi noši in zanimivih svatbenih običajih, je za zbirko prispevalo šaljivo pesem (4. plošča).

Iz Dobrudže je objavljena le legenda o sv. Odiliji (2. plošča), od običajev pa so omenjeni koledniki in povasno petje fantov ob nedeljah popoldne. Spričo skromnega etnografskega gradiva je opis kolonizacije in poznejše usode jezikovnega otoka skoraj preobširen.

Prav tako zavzema zgodovina nemških naselij ob Volgi sorazmerno preveč prostora. Izmed običajev so namreč pregledno podani samo svatbeni, medtem ko so družabne prireditve s petjem po kmečkih hišah in novoletno koledovanje otrok omenjeni z nekaj besedami. Za nas je primerjalno važen podatek, da vabi na svatbo poseben vabovec z okrašeno palico, podoben štajersko-prekmurskemu pozavčinu. Čeprav piše avtor, da se na svatbi veliko poje, ni v zbirko uvrstil nobene svatovske pesmi, pač pa dve ljubezenski, eno božično in eno legendarno.

Sklepna beseda je namenjena spominom na srečanje s pevci z jezikovnih otokov pred drugo svetovno vojno in po njej. Zlasti toplo piše o štirih ženicah izrednega spomina, ki so mu z neutrudnim petjem obogatile arhiv za nekaj sto primerov. V prilogi so objavljene tudi njih slike.

Ker je avtor želel na štirih ploščah posneti čimveč primerov, je moral daljše pesmi krajšati. Da bi pa zbirka kljub temu ne bila okrnjena, navaja

celotna besedila in vse potrebne opombe v knjižnem delu. Škoda, da ni dodal še transkripcij melodij, saj bi s tem delo nedvomno veliko pridobilo. Kljub pomislekom glede tehnične popolnosti notnega zapisa, se mu namreč pri študijskem delu vendar ne moremo odreči. Zbirka pa gotovo ni namenjena samo ljubiteljem. Zdi se, da se je avtor tega zavedal, ker je neposredno za pesemskimi besedili objavil muzikološki komentar izpod peresa dr. Walterja Salmena (str. 77—80). V njem dr. Salmen opozarja bralca oziroma poslušalca plošč na melodične, ritmične in oblikovne značilnosti posameznih primerov, na način petja, ubiranja glasov pri večglasnem petju ali instrumentalnem muziciranju, poudarja nenehno variiranje melodij pri enem samem pevcu in v isti pesmi ter poskuša nekatere pojave stilno razvojno opredeliti.

Knjigo zaključuje vrsta odličnih fotografij pevcev, godcev ter narodopisno važnih prizorov iz življenja in dela v zbirki zajetih območij.

Zmaga Kumer

Lorenc Antoni, Folklori muzikuer shqiptar. Bleni I pare (Siptarska muzična folklor. I. zvezek). Shtëpia botuese »Milladin Popoviq«. Prishtinë 1956. XVI + 108 str.

Prizadevanjem vseh jugoslovanskih folkloristov, da bi nam ohranili oziroma svetu odkrili neizčrpno izrazno bogastvo našega ljudstva, se je pridružil tudi A. Lorenc z izdajo šiptarskih pesmi v tekstih in melodijah.

Objavljenih 105 pesmi je izdajatelj izbral iz svoje zbirke, ki jo je dopolnjeval v razdobju 30 let v Skopju, Uroševcu, Prizrenu in v okolici Đakovice do leta 1951.

Pesmi so razvrščene na osnovi muzične metrike, ker izdajatelj meni, da je to osnovna karakteristika tega gradiva. Tako je razvrščenih najprej 93 izometričnih melodij, izmed katerih jih je največ v dvo- in sedmerodelnem taktu, dalje je nekaj melodij v $\frac{8}{8}$ -, $\frac{9}{8}$ -, $\frac{12}{8}$ - in $\frac{10}{8}$ -skem taktu, najmanj pa jih je v tro- in peterodelnem taktu. Nato sledi 12 heterometričnih melodij, v katerih so razne kombinacije prej omenjenih metričnih skupin. Vsaki melodiji je dodana analiza po finski metodi s tonoredom, ambitom, kadencami in formalno strukturo melodije. Na osnovi teh analiz so na začetku publikacije izdelane razne statistične tabele za metriko, tonus, formo melodije in ambitus. Ob koncu je dodan še abecedni register tekstov.

Uvodoma pravi izdajatelj, da je šiptarska muzika zelo stara. Po skladatelju Josipu Slavenskem, ki mu je obravnavana zbirka posvečena, povzema, da je šiptarska muzika podobna dravidskim pesmim Južne Indije. Kot razni instrumenti (čitelija, veliki def) so tudi razni tonoredi sorodni muziki starih Grkov. Prav tako so zaznavne razne orientalske prvine.

Poudariti je treba, da mnoge izmed teh objavljenih melodij pripadajo tako imenovanemu kvintnemu tonusu ali tonoredom s finalnim koncem na II. stopnji, kar je tako značilno za mnoge jugoslovanske melodije. Zato je razumljivo, da je v zbirki več variant melodij, ki jih že poznamo iz izdaj M. Vasiljevića, Ž. Firfova idr. Zlasti značilna je melodija št. 29 (M' at' an' detit...), v kateri bi bilo mogoče peti istočasno 4.—7. in 8.—11. takt v dvo- glasju z zaključkom v kvintnem sozvočju.

Objavljene pesmi kažejo torej mnogo muzikalnih značilnosti, ki so že znane s sosednjih srbskih, makedonskih, črnogorskih in bosanskih območij. Iz tega je mogoče sklepati, da šiptarska manjšina ne živi kot tuj element med jugoslovanskimi narodi, temveč ustvarja z njimi v pozitivnem delovnem sožitju pogosto zelo soroden muzikalni izraz.

Radoslav Hrovatin

Folk Songs of Europe edited by Maud Karpeles for the International Folk Music Council (International Folk Song Anthologies). Prepared under the auspices of the International Music Council with the assistance of the United